

Toplam kalite yönetiminin kurum kültürü adı altında yapmaya çalıştığı şey, saf ticari amaçlara pozitif çağrışımlar yapacak bir çerçeveye (insanlara hizmet, katılımcılık gibi kavramlarla) kazandırmak; emek-sermaye arasındaki çıkar karşıtlığını ticari kazançta ortaklık (birlikte kazanmak) hedefi ile eritmek, yok etmektir. Ticari kazançta ortaklık kurulduğunda emekçi artık "diğer taraf" değildir; işçi ya da emekçi artık "sınıf" olarak varoluş koşullarını yitirmiş durumdadır. Böylece, emekçiler ile sermaye arasında amaç birliğinin yaratılması aynı safta, aynı amaç için yer almalarının sağlanması, sınıf karşılıklarının yok sayıldığı bir çalışma ilişkileri sisteminin, en azından emekçilerin kafasında, oluşturulmasını sağlamaya yöneliktir.

İşçiler, kamu emekçileri TKY'nin bu sözde katılımcı ve 'demokratik' yönetim modelinde, işletmelerdeki yönetim organlarını demokratik olarak seçme ve denetleme olanaklarına sahip değildir. Daha doğrusu başından beri bu sürecin dışında bırakılmışlardır ve bu hakları gasp edilmiştir. Asgari biçimsel/temsili bir demokratik sürecin bile işlemediği bir işletme sürecinde çalışanlar için 'demokrasi' ve 'katılım' kavramları birer söylemden öteye gitmeyecektir.

i) Eğitim Emekçileri ve TKY

Bu proje içinde emekçiler, eğitim yönetiminde, temel sorun ve konularında hangi yetki, söz ve karar olanaklarına sahip olabiliyorlar? Bakanlık bürokrasisinin denetiminde yürütülen TKY'nin diliyle söylersek, "iç müşteriler" olarak tanımlanan personel için, "yönetimde katılımcılığı sağlayan" ne gibi araç ve olanaklar tanımlanmıştır? Bu soruların yanıtına ancak, başka iki önemli sorunun yanıtını vererek ulaşabilmek mümkündür.

Birinci soru: Proje kimler tarafından hazırlanmıştır?

Projeye yön veren iki adres, projenin gerçek sahiplerini göstermektedir. İlk adres Dünya Ticaret Örgütü (WTO) dür. Bu örgüt kapsamı içinde, bu proje, daha önce değindimiz gibi, GATS'ın (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) gereklerini yerine getirmek için hazırlanmış ve uygulamaya sokulmuştur. IMF, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği, kamu hizmeti üretilen alanlarının özelleştirilmesini ve bu projenin tüm kurumlarda oluşturulmasını, kredi koşulu ve AB üyeliği koşulu olarak ülkemize dayatmaktadır. Nitekim tüm kamu hizmet alanlarında sürecin hızlı bir şekilde işletildiği görülmektedir.

İkinci adres ise, bu projenin mühendisliğini ve uygulanabilme olanaklarını hazırlayan, destekleyen TÜSİAD'ın Kalite Derneği (KALDER) dir. Tüm bu ilişkiler ortada iken, ön hazırlığından, planlanmasına, proje haline getirilip uygulanmasına kadar, bakanlık eğitim emekçilerini, Eğitim Sen'i bir özne olarak görmemiştir. IMF ile, Dünya Ticaret Örgütü ile, TÜSİAD'ın KALDER ile eğitimde TKY'ni konuşup "iyi niyet protokolleri" imzalayan, kararlaştıran hükümet ve bakanlık yetkilileri, nasıl bir katılımcılık ve demokratik yönetim anlayışına sahip olduklarını böylece göstermiştir.

Sendika, veli, öğrenci derneklerinin yanına bile uğramayan, eğitim emekçileriyle bunu tartışıp, kararlaştırmayanların, eğitimde insana ve çalışanların katılımına değil, ama kimlere ve neye değer verdiği açıkça görülmektedir. Tüm bu süreçte olup bitenler, TKY'nin ve projenin katılım ve demokrasi oyununu da açığa çıkaran tipik birer örnek olarak görülmelidir.

İkincisi soru: Eğitim Yönetiminde Özne Kimdir?

Bakanlıkta her düzeydeki yönetim, bakan ve üst yönetim tarafından tepeden atama usulü ile belirlenmektedir. Çalışanların eğitim hizmeti ile ilgili politikaları belirleme, yönetimi seçme ve belirleme hakları yoktur. Eğitim emekçilerinin sendikal örgütlülüğü ve velilerin örgütleri ise muhatap bile alınmamıştır. Bu durumda, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı merkez ve taşra örgütlerinde, hükümetlerin partizanca uygulama ve müdahaleleri ile çalışanların iradesi dışında oluşturulan, bürokratik ve anti-demokratik yapı ile demokratik ve katılıma dayanan bir yönetimden nasıl bahsedilebilir. Okullarda yukarıdan atanan, gelen emirleri uygulamakla yükümlü olan, karar ve yetkilere sahip bir "ita amiri" anlayışı ile nasıl demokratik bir yönetim var olabilir? Bu durumda eğitim emekçileri, veliler, öğrenciler yönetime nasıl katılmış olur?

Bakanlığa bağlı alt birimlerde ve okullarda oluşturulan OGYE, Kalite Geliştirme Ekipleri (KGE), Kalite Kurulları vb. Çalışanların yönetime katılmalarını sağlayan herhangi bir yönetim işlevine ve yetkisine sahip oluşumlar değildir. Projenin diliyle söylersek, "kaynakları etkili ve verimli kullanma" ve personelin iş doyumunu sağlamak için oluşturulmuştur. Yönetimin bir "kaynak" olarak yukarıdan belirlediği hedeflere göre, tam zamanında, sıfır hata ile ve "işe doyarcasına", "mükemmel" bir verimlilikle çalışmalıdır.

Eğitim sisteminde yaşanan sorunları tıkanıklıkları görmezden gelemeyen ve eğitim felsefesinin çağdaş olmadığını itiraf eden MEB, varolan sorunları çözmek için TKY'yi sihirli bir deynek gibi görmekte ve buna bağlı olarak sistemi yenileyeceği vaadinde bulunmaktadır. MEB kaynaklı TKY'ye ilişkin kaynaklar incelendiğinde

de "demokratik", "katılımcı", "çağdaşlık", "memnuniyet" gibi evrensel değer taşıyan demokratik eğitim felsefesi ile örtüşen kavramlara rastlamak mümkündür. Ancak bu kavramların içeriğine ve uygulama hedeflerine bakıldığında, eğitim felsefesinin otoriter, tutucu, geleneksel, statükocu dokusunu aynen muhafaza ettiği görülür.

TKY' de eğitim felsefesi "rekabet, artı değer, az maliyetle üretim, hatasız ve kârlı üretim, parası olana hizmet" biçiminde ifade edilebilir. Bu, sosyal devleti ortadan kaldıran, zengin-fakir ayrımı yaparak yurttaşlarına farklı davranan, eğitimde fırsat eşitliğini ortadan kaldıran bir felsefedir. Özellikleri ile toplumu bölerek zenginden yana tavır koyan bir felsefedir. Bu felsefe; kâr, rekabet ve yine kâr demekten başka bir şey söylememekte, kâr dışında hiçbir insani değeri tanımamaktadır. "İnsan = meta (mal)" anlayışı hakimdir. Bu durum TKY ile ilgili yazı ve kitaplar incelendiğinde çok net görülecektir.

Tamamen mal üretimi dikkate alınarak hazırlanan TKY, terimleri bile değiştirilmeden, aynen eğitim alanına aktarılmıştır. TKY' de hatalı üretim, sürekli kontrolle giderilir. Üretimdeki hatalı üretilen mal atılmalı, yeniden, kontrollü, hatasız üretim yapılmalıdır. Bunu endüstride uygulamak olanaklıdır. Örneğin, bir bardak üretiminde hatalı üretilen mal atılır, hata tespit edilir, kontrollü üretimle hatasız bardak ikinci defada üretilebilir. Bu aynı örneği insan yetiştirmede ve şekillendirmede nasıl uygulanacaktır? İnsan, sosyal bir varlıktır; farklı yetenek, beceri ve kabiliyetleri vardır. Neye, kime göre norm belirlenecektir? Örnek alınan ülkelerde bile TKY bu kadar yüzeysel ele alınmamaktadır.

Bir toplumun gelişmişliği ve az gelişmişliği ile eğitim sistemi arasında yakın bir ilişki vardır. Eğitim sisteminin niteliği ve içeriğine

ilişkin sorunlar, az gelişmişliğin hem nedeni hem sonucu olabilir. Bu neden sonuç ilişkisi içinde eğitim sisteminin yapısal ve yönetsel sorunlarını tespit etme ve bu sorunlara ilişkin çözüm üretme çabaları, temelde bireyin eğitim hakkını güvence altına alan bir anlayış içinde değerlendirilebilmeli, eğitim sorunlarına getirilmesi düşünülen çözümler toplumsal gelişmenin engelleyicisi değil, itici gücü olabilmelidir.

Türkiye’de eğitim sisteminde yaşanan sorunların dünden bugüne ortaya çıkmadığı, oldukça uzun bir süreçte oluşan, bir sistem sorunu ile karşı karşıya olduğumuzu görmek gerekir. Yıllardır eğitim sistemimizi kemiren, sistemini neredeyse işleyemez hale getiren sorunlar bugün içinden çıkılmaz boyutlara ulaşmıştır. Bu sorunları genel olarak sıralamak gerekirse;

- Herkes eğitim görme hakkına sahiptir. Cinsiyeti, etnik kimliği, dili, dini ne olursa olsun herkes; insan olduğu için, kendini geliştirme, kendini oluşturma hakkına sahiptir. İnsan gelişiminin tüm yönleri ile olanaklı kılınması için eğitimin birincil amaç olarak algılanması gerekir. Yasalarla tanınmış olsun yada olmasın tüm insanların sahip olduğu eğitim hakkı, pratikte bireylere bu hak tanınmadığı veya bireyler bu haklarının farkında olmadığı zaman ortadan kalkmaz. Ancak uygulamaya bakıldığında ülkemizde bu hakkın sık sık ihlal edildiği görülecektir.
- Gerek temel eğitim, gerek ondan sonraki eğitim düzeyleri açısından baktığımızda, günümüzde devlet, tüm yurttaşlarına nitelik olarak eşdeğer düzeyde bir eğitim olanağı sunmakla yükümlüdür. Oysa Türkiye’de eğitim hakkı, devletin “olanakları ölçüsünde” topluma ve bireye bağışladığı bir ayrıcalık olarak algılanmaktadır. Böylece herkes için temel bir hak olan eğitimin, bugün sadece ekonomik gücü olanlar için bir hak haline

dönüşmüş olması, eğitimde ve genel olarak ülkede demokratik açılımları engelleyen en önemli faktörlerden birisidir.

- Günümüzde temel bir insan hakkı olan eğitim hakkından tüm yurttaşlar eşit derecede yararlanamamaktadır. Bu eşitsizlik, ülkedeki gelir dağılımı bozukluğunun bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik ortadan kaldırılmadıkça herkese eşit bir eğitim sağlamak mümkün değildir. Bu noktada fırsat eşitliği sadece kuru bir söylem olarak kalmaktadır.
- Eğitim, kamusal niteliği gereği eşit, parasız, laik ve bilimsel kuralara uygun bir yapıda verilmemektedir. Eğitim sistemine, çağdaş gelişmeleri izleyebilmesi ve bilimsel gerekleri yerine getirebilmesi için, siyasal boyutta gereken önem verilmemektedir. Bu nedenle eğitim sistemimiz, ekonomik, toplumsal ve siyasal anlamda kendisinden beklenen işlevleri yerine getirememektedir. Eğitim olgusuna siyasal iktidarlarca yeterince öncelik verilmezken, sistemi yöneten kadroların aşırı biçimde siyasal etki altında kaldığı görülmektedir. Bu çerçevede;
 - i) Yöneticilik görevlerine atama ve yükselmelerde siyasal ve ideolojik tercihler özellikle son yıllarda önem kazanmıştır.
 - ii) Siyasi kadrolaşma sonucu göreve gelen yöneticilerin partizan davranışlarda bulunmaları yaygınlaşmıştır.
- 1980 sonrası benimsenen neo-liberal politikalar, diğer tüm kamusal hizmetler gibi eğitimin de bir bütün olarak piyasa ilişkilerine terk edildiğini göstermektedir. Kamu okullarına "kaynak yok" denilirken, özel okulları destekleyebilmek için devletin maddi-manevi bütün imkanları seferber edilmektedir. Hatta son yıllarda devletin paralı eğitimi desteklemek ve özendirilmek için bu okullarda %20'lere varan oranlarda vergi iadesine

gidilmesi planlanmaktadır. Bu durum, eğitim sistemini daha derin bir krize sürükleyecek, var olan adaletsizliği daha da arttıracaktır.

- Türkiye insanında devletin algılanışı, halkımızın eğitim ile ilgili umutları ve ona verdiği önem ve eğitimi devletin sağlaması gerektiği yönündeki yaygın görüşün karşısında, devlet eğitim finansmanında özel kaynak kullanımını fiilen yaygınlaştırmıştır. Örneğin yasal çerçevede ele alındığında Türkiye’de zorunlu ve “parasız” olan ilköğretimde aidat, katkı payı, spor parası vb özel kaynak kullanımı fiilen uygulanmakta ve anayasal bir suç işlenmektedir.
- Yüksek öğretim sistemimiz iflasın eşiğine gelmiştir. Öğretim üyeleri, öğrenciler ve üniversite çalışanlarının kaderi, YÖK ve rektörlerin iki dudağı arasındadır. 2002 yılında pek çok çalışanın işine sendikal faaliyet yürüttüğü gerekçesiyle ya son verilmiş ya da görev yeri değiştirilmiştir. Genel olarak eğitim emekçileri iş güvencesinden yoksun, esnek ve uzun süreli çalıştırılmaktadır.
- Türkiye’de özellikle son yıllarda eğitimde uluslararası finansman yolunun kullanılması, devletin eğitime daha az kaynak ayırma eğilimini arttırmıştır. Uluslararası kuruluşlardan alınan krediler, devletin eğitime ayrılması gereken kaynağı özellikle kredi faizlerinin ödemesi gibi başka alanlara ayırmasını kolaylaştırmış, fakat aynı zamanda dış borç yükünü arttırmıştır.
- Eğitim sisteminin yapay bir biçimde örgün ve yaygın eğitim olmak üzere ikiye ayrılması, okulun ilgi alanını örgün eğitim ile sınırlandırmış, bu ise çevrenin gereksinimlerine yanıt verememe sorununu beraberinde getirmiştir. Geçmişten beri çok tartışılan konulardan birisi de örgün eğitimin bilimsel gelişmelere ve bilimin ürünü olan teknolojik gelişmelere günümüz koşullarında uyum sağlayamadığıdır.

- Eğitim sistemimiz, demokratik bir işleyiş mekanizmasından yoksun, anti demokratik uygulamalarla tam bir sorun yumağı haline gelmiştir. Bu durum genel ülke yönetiminin demokratik bir karakter taşınamaması ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü demokratik bir ülkede herhangi bir parti eğitim politikasını kendisine göre değiştiremez. Oysa ülkemizde tam aksini görmek mümkündür. İktidara gelen partiler, hatta aynı partiye mensup bakanlar dahi değiştiği zaman eğitim politikaları değişebilmektedir. Eğitim sistemi demokratikleşmediği sürece yıllardır yaşanan sorunlardan kurtulabilmemiz mümkün değildir.

Çağdaş, insani değerlere saygılı ve demokratik değerlere bağlı eğitim felsefesi şu özelliklere sahip olmalıdır:

- Eğitimin içeriği ve işleyişi demokratik ve laik olmalı,
- Eğitim bilimsel olmalı,
- Eğitim ana dilde yapılmalı,
- Eğitimde cins ayrımcılığı olmamalı,
- Öğrencilerin ihtiyaçlarını, ilgi ve yeteneklerini merkez almalı,
- İnsan hakları, demokrasi, felsefe ve sanat derslerinin içeriği boşaltılmadan zorunlu hale getirilmeli,
- Öğrencilerin ve eğitimcilerin kılık kıyafetleri, çağdaş normlar ölçüsünde serbest bırakılmalı,
- Okul, yaşamın içinde, geniş alanlarda; doğal yapı ve özelliklere uygun, oyun alanları, serbest çalışma yerleri, konferans salonu, spor salonu, laboratuvar... vb mekanlarla ihtiyaçlara cevap verecek duruma getirilmeli,
- Ülkemizdeki değişik dillerin geliştirilmesini, öğrenilip, öğretilmesini amaçlayan araştırmaya yönelik çeşitli kurumlar ve bu kurumları temellendirecek olan üniversite kürsülerinin kurulması sağlanmalı,

- Eğitimde baskıcı unsurlar ayıklanmalı,
- Ders programlarındaki gerici ve ırkçı unsurlar tasfiye edilmeli,
- Öğrenci, öğretmen, veliler ve diğer çalışanların tüm karar süreçlerine doğrudan katılımları sağlanmalı ve iradeleri karar süreçlerine yansıtılmalı,
- Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarından yola çıkan, bireyin iş içinde eğitimini temel alan çok kültürlü, bireysel gelişmeye yardımcı, birey merkezli eğitim ile toplum merkezli eğitim düşüncesini bağdaştırabilen eğitim anlayışı hakim kılınmalı,
- Cinsel eğitimin programda ve müfredatta yer alması sağlanmalı,
- Evrensel insan hakları korunmalı, devlet her vatandaşına eğitim olanağı sağlamalı,
- Eğitim hakkından toplumun tüm kesimleri ayırım yapılmadan, eşit şekilde yararlandırılmalıdır. Nitelikli, çağdaş ölçütlere uyan, bilimsel, laik, demokratik değerleri temel alan eğitim felsefesi uygulanmalıdır.

Açıkçası TKY'nin ve projenin katılım ve demokratik yönetim anlayışı ve çıkarları ile biz emekçilerin bunlara yüklediğimiz anlam ve beklentilerimiz farklıdır. Sorun da buradan kaynaklanmaktadır. Biz emekçilerin mücadele deneyimlerimizin içinden süzdüğümüz ve dünyamıza uygun yönetim anlayışımız, TKY'nin toplam katılım aldatmacalarından temelde farklıdır.

Emeğin ve ezilenlerin doğrudan demokrasi ve doğrudan katılım anlayışına dayanmaktadır. Yöneten-yönetilen ayrımını, ekonomisiyaset ayrımını, üreten-yöneten karşıtlığını, söz ile eylem bölünmesini aşmaya ve ortadan kaldırmaya yönelik bir demokrasiden yanayız. Bu genel anlayışımıza bağlı bir demokratik yönetimi çalıştığımız işyerlerimizde de savunuyoruz.

Demokratik yönetim anlayışı kısaca şunları içerir:

- Eğitim emekçileri, öğrenciler ve veliler, eğitim süreçlerinde ve kurumlarında, hem üreten hem yöneten olarak, üretim sürecini belirleyip söz, karar ve yetki sahibi olmalıdır.
- Özgür tartışma, doğrudan katılım ve seçimlerle her düzeydeki yönetim birimi aşağıdan yukarıya oluşturulmalı, geriye çekilebilmeli ve bürokratik yozlaşmaya karşı çeşitli tedbirlerle denetlenmelidir.
- Kararlar her düzeyde kolektif olarak alınmalıdır. Her birimde yönetim ve denetim organları olan çalışanların meclisleri, yani özyönetim organları alınmalıdır.

Bu anlayışa uygun adımlar atılmadıkça, eğitimde demokratikleşme iddiaları, boş sözler ve kandırmaca olmaktan öte sonuçlar vermeyecektir.

Türkiye’de eğitimin içinde bulunduğu sorunların boyutu, sağlıklı bir eğitim hizmetinin gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktan çok uzaktır. Eğitimin sorunlarının çözümü eğitim hakkının toplumsal bir hak olduğu, bu hakkın eşitlikçi bir kamusal alan ve buna bağlı olarak benimsenecek kamusal kaynak kullanımıyla sağlanabileceği unutulmamalıdır. Kamusal kaynakların, toplumsal gereksinimler yerine diğer alanlara kaydırılması ve giderek daha fazla kaynak aktarımının eğitim başta olmak üzere, tüm toplumsal nitelikli alanlardan sağlanması, eğitim sistemimizin sorunların daha da artmasına neden olmaktadır.

Türkiye’de eğitim sisteminin sağlıklı bir yapıya kavuşması, her şeyden önce, eğitimin bir “kamu hizmeti” olarak görülmesinden geçmektedir. Eğitimin temel bir insan hakkı olduğu, bu nedenle, herkesin nitelikli, kamusal eğitim hakkından yararlanabilmesinin

ancak kamusal hizmet anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilebileceği unutulmamalıdır. Bu noktada Türkiye'nin çıkarı, kamu hizmetlerinin savunulmasından ve bu hizmet örgütlenmesinin demokratikleştirilmesini savunmaktan geçmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı, geniş toplumsal kesimlerin ve sendikaların, kendi taleplerini ve gerek siyasi iktidarın ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirtilen politikaları ile çelişkilerini açıkça ve ısrarla ortaya koymaları ve diğer haklar gibi eğitim hakkını da kullanmada ısrarcı olmaları, önümüzdeki süreçte de önemini koruyacaktır.

ii) TKY ve Sendikal Örgütlenmelere Etkisi

TKY'nin de içinde yer aldığı yeni üretim teknikleri, esas olarak maliyetleri düşürme amacı gütmekte ve gerek emeğin üretim içerisinde verimliliğinin artırılması, gerekse emek piyasası içerisinde esnekliğin sağlanmasını hedeflemektedir. Özellikle 1970 sonrası yeni liberal politika uygulamalarının yaygınlık kazanmasıyla, başta birçok çok uluslu işletmeler olmak üzere bir çok gelişmiş ve gelişmekte olan kapitalist ülkede uygulama alanı bulmuştur. Bu uygulamaların, emek maliyetlerini önemli ölçüde azalttığını, işletmelere rekabette üstünlükler sağladığını ve kar oranlarında ciddi artışlara neden olduğu tespit edilmiştir.

Uygulandığı süre içinde TKY, emek piyasaları ve emeğin yapısında da önemli değişimlere yol açmıştır. En önemli etkisi, emek esnekliği ve "kaizen" gibi iş geliştirme yöntemleriyle işsizlik oranına ciddi yükselişlere neden olmasıdır. Bu bağlamda, TKY'ni uzun süredir ve etkin biçimde uygulayan Japonya' da işsizlik oranı 1975-1999 arasında %1.9'dan % 4.7'ye çıkmıştır. Yine TKY ve diğer yeni üretim yönetim tekniklerinin uygulandığı İngiltere'de işsizlik aynı dönemde %3.2'den %6.3'e, Fransa'da %4.1' den